

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII
FILOSOFICE ȘI SOCIALE

Ideo

ROMANIAN JOURNAL
OF PHILOSOPHICAL
AND SOCIAL STUDIES

PHILOSOPHY

PSYCHOLOGY

CULTURAL STUDIES

POLITICAL SCIENCE

LAW

VOL. 1 (2016), ISSUE 1

LAW

Bejan, Lavinia Andreea. 2016. Extinderea aplicării Convenției Europene a Drepturilor Omului în chestiuni privitoare la azil: Protecția prin ricoșeu / Extending the Application of the European Convention on Human Rights Regarding Asylum: Protection 'par ricochet'. *Ideo: Romanian Journal of Philosophical and Social Studies* 1/1: 43-64. Published online on July 8, 2016 at: <http://ideo.acadiasi.ro/sites/default/files/papers/Ideo-2016-1-03.pdf>

Keywords: the European Convention on Human Rights, the European Court of Human Rights, the right to asylum, protection par ricochet

Extinderea aplicării Convenției Europene a Drepturilor Omului în chestiuni privitoare la azil: Protecția prin ricoșeu

Lavinia Andreea Bejan

The so-called ‘refugee crisis’ caused multiple discussions regarding the European Union, its ability to react, legislative flaws, belated or insufficient institutional reactions, as well as the existence and nature of some specific obligations assumed by the member states or imposed on them. In this context, the status of EU members as states party to the European Convention on Human Rights deserves a careful consideration. The European Convention on Human Rights does not contain a separate article regarding asylum or the refugee status, a ‘right to asylum’. However, as early as 1989 the Strasbourg Court extended its competence over certain matters regarding asylum and asylum seekers beyond its forms of direct protection, which couldn’t have interfered with a state’s right to decide on returning an individual in a third state. The Court thus granted protection to aliens when states party decide to return by deportation, expulsion, or extradition an individual in a third state in which he risks grave violations of human rights as recognized by the Convention. This paper provides an overview of this particular type of protection, referred to in the doctrine as ‘protection par ricochet.’ We analyze some of the main decisions of the European Court of Human Rights, as well as the effects of these decisions on the states member of both the European Union and the ECHR.

1. Introducere

Conceptul de azil reprezintă una din excepțiile fundamentale de la atributul suveranității naționale, care include dreptul statelor de a admite sau nu cetățeni străini pe teritoriul propriu. Statele sunt obligate să accepte cetățeni străini doar în măsura în care excluderea acestora ar reprezenta o

încălcarea a normelor de drept internațional. În privința azilului, art. 14 din Declarația Universală a Drepturilor Omului protejează expres dreptul de a solicita și de a beneficia de azil în caz de persecuție, iar Convenția din 1951 privitoare la statutul de refugiat, *lex specialis* în materie față de DUDO (Mole and Meredith 2010, 10), garantează o serie largă de drepturi persoanelor recunoscute ca beneficiind de acest statut. Termenul de refugiat, așa cum a fost extins prin Protocolul din 1967 la Convenția din 1951, se aplică oricărei persoane care, în baza unor temeri justificate de a fi persecutată din cauza rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, datorită acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări, sau care, neavând nicio cetățenie și găsindu-se în afara țării în care avea reședința obișnuită, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu dorește să se reîntoarcă – potrivit *Protocolului privind statutul refugiaților*, New York, 31 ianuarie 1967, art. 1 (2), prin raportare la *Convenția privind statutul refugiaților*, Geneva, 28 iulie 1951, art. 1 A (2). Convenția din 1951 este fondată pe un număr de principii fundamentale, precum nediscriminarea, nesancționarea ori nereturnarea (*non-refoulement*), un principiu fundamental, de la care nu sunt permise niciun fel de rezerve ori derogări (UNCHR 2010, 3). Potrivit art. 33 al. 1 din Convenție, niciun stat contractant nu va expulza sau returna în niciun fel un refugiat peste frontierele teritoriilor unde viața sau libertatea sa ar fi amenințate pe motiv de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinii politice.

Deși Convenția din 1951 rămâne documentul cel mai important în materie (inclusiv Tratatul de funcționare a Uniunii Europene stabilește, în art. 78, faptul că politica europeană comună în materie trebuie să fie în conformitate cu această convenție), ea nu prevede o procedură de monitorizare internațională pentru a revizui corectitudinea unei decizii individuale de a recunoaște sau nu statutul de refugiat, ori un drept de a formula petiții de către indivizi în fața unui organism jurisdicțional. Mai mult decât atât, mulți indivizi par a nu intra în aria aplicării Convenției, limitată la cele 5 criterii – rasa, religia, naționalitatea, apartenența la un grup social ori opiniile politice. Dezvoltări ale dreptului internațional al drepturilor omului susțin însă

aplicarea Convenției fără discriminare și conform altor criterii de persecuție – sex , vârstă, orientare sexuală etc. (UNCHR 2010, 3).

Prevederile Convenției din 1951, așadar, pot fi interpretate și invocate în moduri diferite, fie într-un sens extensiv și mai degrabă incluziv față de persoanele ce solicită protecție, fie într-un sens restrictiv, invocat pentru a exclude pe cei aflați în situații de risc de la protecția de la expulzare pe care Convenția intenționa să o acorde – spre exemplu, prin interpretarea restrictivă a celor 5 criterii de persecuție din art. 1 A(2). Astfel, acordarea unor forme de protecție acestei categorii vulnerabile este realizată mai eficient prin intermediul instrumentelor regionale de drepturile omului. În spațiul european, este vorba în special de către Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Curtea ce o aplică, precum și, mai recent, de acte legislative ale Uniunii Europene, cu instituțiile și organismele sale.

În fapt, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a jucat un rol decisiv în protejarea drepturilor fundamentale ale străinilor confrunțați cu expulzarea. În acest sens, Curtea a dezvoltat treptat o serie de garanții în avantajul acestora, garanții pe care, ulterior, Uniunea Europeană le-a preluat și le-a utilizat ca un punct de plecare atunci când a început să-și dezvolte propriile standarde privitoare la migrație și azil (Labayle and Bruycker 2012, 4). Dacă preocuparea Curții de Justiție a UE față de chestiunea azilului a fost vizibilă abia începând cu 2009-2010, ceea ce se datorează parțial faptului că mecanismele jurisdicționale ale Uniunii nu au avut competențe în chestiuni privitoare la drepturile fundamentale decât târziu, iar competențe depline în chestiunea azilului și imigrației abia prin Tratatul de la Lisabona, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materie a dus recent la unele decizii spectaculoase, prin care Curtea de la Strasbourg a devenit „curtea pentru azil” (Labayle and Bruycker 2012, 4) în Europa, inclusiv în ceea ce privește dreptul Uniunii Europene.

2. Problematizare

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin vasta sa jurisprudență apărută începând cu 1989, „stabilește standardele pentru drepturile solicitanților de azil în spațiul european” (Mole and Meredith 2010, 19). Și aceasta în

contextul în care Europa rămâne o destinație primară pentru solicitanții de azil, cu numere din ce în ce mai mari de aplicații în ultimii ani și cu o adevărată „criză a refugiaților” în 2015.

O chestiune esențială o reprezintă faptul că, în Convenția Europeană a Drepturilor Omului, adoptată în ideea prevederii unei recunoașteri regionale exprese a drepturilor din Declarația Universală a Drepturilor Omului (*Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale*, Roma, 4 noiembrie 1950, Preambul), nu a fost introdus și dreptul la azil din art. 14 al Declarației Universale, ce garantează dreptul de a solicita și a se bucura de azil în caz de persecuție. În ceea ce privește omisiunea consacării în CEDO a unui drept de azil, la elaborarea Convenției a fost operată o „selecție” în ceea ce privește drepturile a căror protecție urma a fi acordată prin mecanismele specifice, operațiune ce poate fi „disculpată” având în vedere că CEDO nu se dorea a fi un document exhaustiv, Curții revenindu-i de la început misiunea de a opera clarificări în privința sensului unor noțiuni, precum și posibilitatea interpretării extensive a textului Convenției (Codrea 2015, 311-312). Potrivit CEDO, competența Curții acoperă toate problemele privind interpretarea și aplicarea Convenției și a Protocoalelor sale (CEDO, art. 32). Cu toate acestea, și în ciuda puținelor prevederi ale Convenției în privința străinilor, confruntată cu plângeri individuale în diverse chestiuni privitoare la azil, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dezvoltat o jurisprudență bogată în materie încă din anul 1989, cu o importanță deosebită atât pentru conținutul dreptului european privitor la migrație și azil, cât și pentru fiecare stat membru al Uniunii și parte a CEDO.

O discuție este necesară: potrivit articolului 1 al CEDO, intitulat „Obligația de a respecta drepturile omului”, statele contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile conținute în Titlul 1 din Convenție. Un străin aflat pe teritoriul unui stat semnatar CEDO va beneficia de drepturile prevăzute în Convenție și de protecția CEDO potrivit aplicării teritoriale, „clasice” a acesteia, întocmai ca un cetățean al statului respectiv. Chestiuni precum dreptul străinilor la viață, la a nu fi supuși torturii ori pedepselor sau tratamentelor inumane și degradante (adesea manifestate în cauze privitoare la condițiile de detenție), dreptul la libertate și siguranță sau orice alte drepturi definite în Titlul 1 al Convenției nu pun o

problemă deosebită de aplicare a Convenției, atâta timp cât statul în care are loc o încălcare a acestor drepturi, statul comitent, este semnatar al CEDO.

Însă chestiunea „jurisdicției” statelor semnatare CEDO are ramificații mult mai profunde decât cele teritoriale, iar în ultimele două-trei decenii, Curtea de la Strasbourg a fost confruntată adesea cu cauze în care încălcarea drepturilor din Convenție avea loc în afara teritoriului statului semnatar, punându-se problema circumstanțelor în care o acțiune extrateritorială a unui stat semnatar poate constitui o încălcare a CEDO și poate avea ca efect atragerea competenței Curții de la Strasbourg în cauză. „Războiul împotriva terorismului” este un exemplu notabil, participarea statelor europene în operațiuni militare în afara teritoriului lor (Iraq, Afghanistan etc.) aducând în discuție extinderea aplicării CEDO în acțiuni ale statelor semnatare ce presupun ocuparea unui teritoriu, administrarea facilităților de detenție, ori desfășurarea unor operațiuni militare mai restrânse în alte state (Miller 2009, 1224). Curtea de la Strasbourg a soluționat adesea astfel de chestiuni în sensul în care autoritatea *de facto* a unui stat semnatar, chiar în afara teritoriului său, dă naștere obligației acestuia de a asigura respectarea drepturilor din Convenție față de persoanele aflate sub această autoritate.

Universalismul spre care tinde Curtea Europeană a Drepturilor Omului în asigurarea respectării Convenției s-a manifestat tot în sensul aplicării extrateritoriale a acesteia și pentru a oferi protecție categoriilor vulnerabile de străini față de excluderea lor (prin deportare, extrădare, expulzare etc.) de pe teritoriul statelor semnatare, în ciuda inexistenței ca atare a unui „drept la azil” în Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Propriu-zis, Curtea a intervenit în problema excluderii străinilor, extinzând aplicarea Convenției în cazurile în care încălcarea unui drept protejat prin CEDO ar avea loc în afara unui stat semnatar, dar ca urmare a deciziei unui stat semnatar de excludere a unui străin de pe teritoriul său – chestiune a cărei relevanță merită reevaluată în contextul numărului mare de solicitanți de azil în state membre ale UE și semnatare ale CEDO în ultimii ani. Jurisprudența Curții în materie a fost construită inițial pe tehnica protecției străinului „prin rigoșeu” (Sudre et al. 2011, 134-135) și apoi prin proceduri de măsuri provizorii, care au sporit dramatic în ultima decadă și au obținut o importanță deosebită în protejarea străinilor de expulzare.

3. Protecția prin ricoșeu. Jurisprudență relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului

O categorie fundamentală de garanții oferite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului o reprezintă garanțiile pe fond, ce constituie un obstacol efectiv față de expulzarea străinilor. Potrivit acestor garanții, deși statele semnatare nu sunt condamnate pentru comiterea unei încălcări directe a CEDO, acestea sunt condamnate indirect atunci când decid expulzarea unui străin de pe teritoriul lor într-un stat în care drepturile definite în Convenție sunt supuse riscului de a fi încălcate (Labayle and Bruycker 2012, 5). Așadar, Curtea a căutat să analizeze dacă, în ciuda faptului că nici textul Convenției, nici Protocoalele sale adiționale nu prevăd expres un „drept la azil”, ceea ce Curtea a și amintit în mai multe rânduri, Convenția Europeană a Drepturilor Omului poate fi aplicată în chestiuni privitoare la azil, mai precis, în chestiuni ce țin de deciziile statelor semnatare de returnare de pe teritoriu a solicitanților de azil sau a altor categorii vulnerabile de străini.

În acest sens, lipsurile dispozitivului convențional sunt atenuate prin *acquis*-ul jurisprudențial. În 1989, raționamentul și decizia Curții de la Strasbourg în cauza *Soering c. Marii Britanii*, ce apare ca „hotărâre fondatoare a protecției drepturilor străinilor de către Convenția Europeană a Drepturilor Omului” (Sudre et al. 2011, 134), au dat naștere mecanismului protecției prin ricoșeu și au constituit un punct de reper într-o multitudine de cauze în care exista riscul încălcării unui drept prevăzut de CEDO într-un stat terț în care statul semnatar ar fi returnat un străin. În aceste cauze este vorba mai degrabă de o încălcare potențială decât de una pretinsă: Curtea „anticipează o încălcare a drepturilor omului posibilă, dar ipotetică” (Renucci 2005, 90). Dl. Soering susținea că decizia autorităților britanice de a-l extrăda către Statele Unite, pe baza unui acord bilateral de extrădare din 1972, pentru a fi judecat în statul Virginia pentru o infracțiune de omor, pasibilă de a fi sancționată cu moartea, ar constitui un tratament contrar art. 3 CEDO (interdicția torturii și pedepselor și tratamentelor inumane și degradante), întrucât l-ar expune „fenomenului culoarului morții” („death row phenomenon”).

Curtea se întreabă, într-o primă etapă, dacă poate fi atrasă răspunderea statului potrivit garanțiilor relevante din Convenție, în ipoteza în care o

decizie de extrădare, prin consecințele sale, aduce atingere exercitării unui drept garantat de Convenție. Problema o reprezenta dacă art. 3 se poate aplica atunci când efectele unei decizii de extrădare se manifestă sau pot fi suferite în afara statului solicitat, ca urmare a tratamentelor sau pedepselor administrate în statul de destinație (*Soering v. The United Kingdom* 1989, §85).

Pentru a analiza această chestiune, Curtea a apreciat că art. 1 al CEDO, potrivit căruia statele contractante „recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al Convenției” fixează o limită, în special teritorială, a domeniului Convenției. Însă, deși Convenția „nu guvernează acțiunile unui stat terț, și nici nu pretinde a solicita părților ca ele să impună normele lor unui stat terț”, art. 1 al CEDO „nu poate fi interpretat ca instituind un principiu general potrivit căruia (...) un stat contractant nu poate preda un individ fără a se convinge mai întâi dacă acele condiții care sunt de așteptat în statul de destinație sunt pe deplin concordante cu fiecare din garanțiile Convenției”. Așadar, statele contractante au o responsabilitate, în temeiul art. 3 CEDO, „pentru toate și oricare din consecințele previzibile pe care extrădarea le cauzează în afara jurisdicției lor” (*Soering v. The United Kingdom* 1989, §86).

Analizând dacă „o decizie de extrădare a unui fugar către un stat în care persoana ar fi supusă sau ar exista riscul supunerii la tortură sau tratamente ori pedepse degradante (...) ar putea angaja răspunderea statului contractant potrivit articolului 3” (*Soering v. The United Kingdom* 1989, §88), Curtea a specificat că, „deși nu este de competența organelor Convenției să decidă existența sau absența unor *potențiale* încălcări a acesteia”, o excepție este însă necesară, și anume dacă o persoană susține că decizia de extrădare ar încălca art. 3, prin efectele previzibile din țara de destinație. O astfel de decizie *poate angaja* răspunderea unui stat contractant în temeiul Convenției dacă există „ *motive serioase* pentru a se crede că persoana în cauză, în cazul în care ar fi livrată statului solicitant, s-ar confrunta cu un *risc real* (s.n.) de tortură sau de tratamente sau pedepse inumane sau degradante” (*Soering v. The United Kingdom* 1989, §90-§91) și dacă tratamentul riscat are „un *nivel minim de gravitate* pentru a se încadra în domeniul de aplicare al art. 3” (*Soering v. The United Kingdom* 1989, §100). Evaluând în caz concret situația din țara de destinație prin prisma exigențelor art. 3, în cazul lui Soering, Cur-

tea de la Strasbourg a decis că extrădarea către Statele Unite l-ar expune pe acesta unui risc real de pedeapsă ori tratament care depășește pragul fixat de art. 3, stabilind că decizia de a-l extrăda pe reclamant în SUA, în cazul în care ar fi executată, ar încălca art. 3 al CEDO.

Prin adoptarea acestei soluții, hotărârea Soering consacră oficial mecanismul pretorian al protecției prin ricoșeu, care permite extinderea garanției Convenției la anumite drepturi care nu sunt protejate în mod explicit de aceasta. Art. 3 și Art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) sunt principalii vectori ai acestei protecții prin ricoșeu, care se aplică indiferent de natura măsurii de îndepărtare de pe teritoriu (Sudre et al. 2011, 134-135). În cazul Soering a fost vorba de extrădare. Apoi, la scurt timp, Curtea s-a pronunțat în cauza *Cruz Varas și alții c. Suediei* (1991), prima cauză referitoare la un solicitant de azil, a cărui cerere, de altfel, fusese respinsă. Curtea a decis că principiul enunțat în Soering se aplică similar și deciziilor de expulzare (*Cruz Varaz and others v. Sweden*, 1991, §69-70); în *Vilvarajah c. Regatului Unit* (1991), Curtea menține argumentul, ca și în *Chalal c. Regatului Unit* (1995), *Salah Sheekh c. Olandei* (2007), *Saadi c. Italiei* (2008) și altele.

Interdicția torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante prevăzută în art. 3 al CEDO a oferit cea mai dezvoltată jurisprudență în materie începând cu 1990 (Labayle and Bruycker 2012, 5). Desigur, intenția Curții nu a fost aceea de a acorda acestor persoane un drept la azil. Ceea ce se urmărește este ca ele să nu fie returnate în statul în care sunt supuse pericolului, asigurându-li-se prezența pe teritoriul statului membru al Consiliului Europei în care solicită protecție, fie până pot fi trimise într-un stat sigur, fie până li se acordă dreptul de a rămâne în statul-gazdă (Cherubini 2015, 102). Așadar, statele semnatare trebuie să evite expulzarea unui străin atunci când acesta se află sub un risc real de a fi supus unor tratamente prohibite de art. 3 al CEDO în statul de destinație. Garanția oferită de art. 3 este aplicabilă când statul de destinație este un stat terț față de Convenție, dar și atunci când statul de destinație este un stat semnatar, așa cum consacră Curtea în hotărârea *T.I. c. Marii Britanii* (2000), prin care un solicitant de azil sri-lankez era trimis în Germania, unde cererea sa de azil fusese inițial respinsă. Curtea nu prezumă că un stat parte, spre deosebire de un stat care nu este parte, respectă întocmai drepturile individuale (Sudre et al. 2011, 135).

Inițial, pentru a proteja străinii de îndepărtarea de pe teritoriul statului-gazdă pe teritoriul unui stat în care riscă tratamente contrare art. 3 al CEDO, Curtea a stabilit în *Soering c. Marii Britanii* două condiții a căror îndeplinire era necesară pentru ca art. 3 să fie aplicabil. Este vorba despre acele „motive serioase” de a crede că străinul este supus unui „*risc real*” de tratamente contrare art. 3 în țara în care urmează să fie returnat, precum și un „*nivel minim de gravitate* pentru a se încadra în domeniul de aplicare al art. 3” (*Soering v. The United Kingdom* 1989, §91 și §100). Jurisprudența ulterioară a Curții a „ordonat” protecția străinilor în jurul lor, „moderând în mod semnificativ” aceste condiții stabilite în *Soering* (Sudre et al. 2011, 136).

În ceea ce privește condiția existenței unui *risc real* de a fi supus la tortură sau pedepse sau tratamente inumane ori degradante, în *Soering* riscul de tratamente contrare art. 3 implica o responsabilitate directă a autorităților statului de destinație, iar acest risc ținea de sistemul juridic al acelui stat și de faptul că individului i s-ar putea aplica un tratament prohibit de art. 3. Curtea nu a statuat că pedeapsa cu moartea în sine este contrară art. 3, însă circumstanțele ce o însoțesc („fenomenul culoarului morții”) pot constitui un tratament inuman. Ulterior, în *Ocalan c. Turciei* (2005), a fost statuat faptul că poate reprezenta un tratament inuman chiar și pronunțarea pedepsei capitale în urma unui proces inechitabil, lipsit de independența și imparțialitatea instanței, o „interpretare evolutivă clară a art. 2 și 3 din Convenție” (Sudre et al. 2011, 137). Desigur, ne referim aici strict la încălcări ale art. 2 și/sau 3, întrucât un stat membru al Protocolului 6 la Convenție privind abolirea pedepsei cu moartea poate fi tras la răspundere pe acest temei pentru îndepărtarea unei persoane într-un stat în care riscă serios să fie condamnată și executată. Mai mult, sunt considerate contrare art. 3 anumite pedepse corporale, cum ar fi pedepsele de lovire cu pietre sau biciuire. În *Jabari c. Turciei* (2000), o femeie iraniană avusese o relație extraconjugală și putea fi supusă unei astfel de pedepse în Iran.

Însă riscul poate să nu implice o responsabilitate directă a autorităților statului de destinație. Riscul poate surveni din tipul regimului politic, care ar conduce la temerea că drepturile omului ar fi încălcate în mod grosier, sau poate fi urmarea unei situații de instabilitate în țara de destinație, o insecuritate generală datorată în principal acțiunilor forțelor de securitate, mani-

festă prin dispariții, tortură etc. (Sudre et al. 2011, 138). O situație violentă în mod general nu este, însă, suficientă. Cei în cauză trebuie să riște, propriu-zis, tratamente rele (Labayle and Bruycker 2012, 5). De exemplu, în *Vilvarajah c. Marii Britanii* (1991), Curtea a statuat că returnarea aplicanților în Sri Lanka, în condițiile în care aceștia erau membri ai comunității tamile, nu dă naștere, în sine, unei încălcări a art. 3, întrucât „poziția lor personală nu era mai rea decât a membrilor comunității tamile în general sau a altor tineri de sex masculin aparținând acestei comunități care se întorceau în țară în acea perioadă”; deși „există posibilitatea ca ei să fie privați de libertate și supuși relelor tratamente”, „o simplă eventualitate de rele tratamente, în astfel de circumstanțe, nu este în sine suficientă pentru a da naștere unei încălcări a art. 3” (*Vilvarajah v. The United Kingdom* 1991, §111). Cu alte cuvinte, nu existau „caracteristici distinctive speciale” în cazurile lor (*Vilvarajah v. The United Kingdom* 1991, §112). În schimb, în *Chalal c. Marii Britanii* (1996), era vorba de acțiuni ale forțelor de securitate din Punjab împotriva militanților sikhs, iar reclamantul era un binecunoscut activist separatist sikh, avea legături strânse cu alți lideri ai mișcării separatiste și era văzut în India ca un „terorist” (*Chalal v. The United Kingdom*, 1996, §106), motiv pentru care Curtea a apreciat că trimiterea acestuia în India ar reprezenta o încălcare a art. 3.

Însă Curtea nu a aplicat această protecție prin rigoare în cazul posibilei încălcări a art. 3 doar atunci când era vorba de acțiuni ale autorităților statelor, ci a extins aplicarea acestui principiu și față de acțiuni ale unor indivizi sau grupuri de indivizi, precum cartelurile de droguri. În *H.L.R. c. Franței* (1997), un traficant de droguri oferise dovezi ce au condus la condamnarea altor membri ai unui cartel și risca răzbunarea grupului infracțional în Columbia. Mai mult decât atât, riscul real de tratamente contrare art. 3 poate proveni și din apartenența la un grup minoritar amenințat în mod particular, ca în *Salah Sheek c. Olandei* (2007). Protecția a fost extinsă și în cazurile în care riscul provine de la o persoană particulară, cum a fost riscul pretins de mutilare genitală a femeilor în *Collins și Akazebie c. Suediei* (2007).

Riscul de rele tratamente poate rezulta și din factori pur obiectivi, care nu implică nicio responsabilitate a guvernului statului de destinație, așa cum este cazul unor bolnavi în stadiu terminal cărora nu li se poate administra tratament medical adecvat în țara de destinație, așa cum arată cazul *D. c.*

Marii Britanii (1997). Se poate vorbi inclusiv de o situație în care o măsură de îndepărtare a străinilor de pe teritoriu reprezintă în sine un tratament degradant (nu datorită riscurilor din țara de origine), fiind vorba aici de o „protecție directă” prin articolul 3 (Sudre et al. 2011, 140). Este cazul, de exemplu, al returnării unui copil în vârstă de 5 ani, în *Mubilanzila Mayeka și Kaniki Mitunga c. Belgiei* (2006). Autorităților belgiene li s-a reproșat faptul că nu au luat măsuri cu privire la consecințele unei decizii de refuz al accesului în teritoriu și de plasare în zona de tranzit, iar Curtea a considerat că o astfel de detenție atestă „o lipsă flagrantă de umanitate” față de persoana copilului. În plus, reprimarea nu a determinat și luarea unor măsuri speciale de precauție pentru primirea copilului în vârstă de 5 ani pe teritoriul statului Congo (*Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium* 2006, §69-§71).

În ceea ce privește cea de-a doua condiție enunțată de Curte în *Soering*, acel „nivel minim de seriozitate” (precum a reamintit Curtea și în *Cruz Varas și alții c. Suediei*, 1991), acesta trimite la un criteriu de evaluare relativă a gravității relelor tratamente pentru a determina aplicarea și încălcarea art. 3. În *Soering*, Curtea a amintit că „estimarea acestui minim (...) depinde de toate circumstanțele cauzei, precum natura și contextul tratamentului ori pedepsei, maniera și metoda executării sale, durata sa, efectele fizice sau mentale și, în anumite cazuri, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei” (*Soering v. The United Kingdom*, §100). În *Soering*, Curtea a avut în vedere și chestiuni precum disproporționalitatea dintre pedeapsa posibilă și gravitatea crimei comise (*Soering v. The United Kingdom*, §104), ori căutarea unui echilibru just între interesul general al comunității și protecția drepturilor individuale fundamentale (*Soering v. The United Kingdom*, §89).

Însă, așa cum susține F. Sudre, în principiu, nu poate exista o evaluare relativă a unei garanții absolute (Sudre et al. 2011, 140), iar garanția conferită prin art. 3 este cu siguranță o garanție absolută. Atât art. 15 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, cât și jurisprudența Curții stabilesc că nu pot fi permise derogări, iar textul în sine al articolului 3 nu admite excepții. Sudre apreciază, în acest context, că această a doua condiție a fost abandonată treptat în jurisprudența Curții odată cu hotărârea *Chahal* (Sudre et al. 2011, 140), în care Curtea a statuat că, deși este conștientă de dificultățile imense cu care se confruntă statele în protejarea comunităților lor de violența teroristă,

„chiar și în aceste circumstanțe, Convenția interzice în termeni absoluți tortura sau tratamentele sau pedepsele inumane ori degradante, indiferent de conduita victimei” (*Chalal v. The United Kingdom* 1996, §79-§80). Curtea a reiterat că această prohibiție este absolută și nu permite derogări, nici chiar în cazul celor care pot reprezenta o amenințare la adresa securității naționale. În *Saadi v. Italy* (2008, §137-§140), Saadi era deja condamnat în Tunisia la 20 de ani de închisoare pentru apartenență la o organizație teroristă.

Este adevărat că, în *Chalal*, Curtea a semnalat că „oricând au fost arătate motive substanțiale pentru a se crede că un individ s-ar confrunta cu un risc real de a fi supus unui tratament contrar art. 3 dacă este îndepărtat într-un alt stat, responsabilitatea statului-parte de a-l proteja de un astfel de tratament este atrasă în situația expulzării” și, „în aceste circumstanțe, activitățile individului în cauză, oricât de nedorite sau periculoase, nu pot constitui un considerent material”; altfel spus, „nu poate fi pus în balanță riscul de rele tratamente față de motivele pentru expulzare în determinarea atragerii răspunderii statului potrivit art. 3” (*Chalal v. The United Kingdom* 1996, §80-§81). Potrivit Curții, interdicția din art. 3 împotriva relelor tratamente este „la fel de absolută în cazuri de expulzare” (*Chalal v. The United Kingdom* 1996, §80). Este, de asemenea, adevărat că, în *Chalal*, Curtea nu invocă decât chestiunea riscului real, nu și pe cea a nivelului minim de seriozitate a tratamentelor riscate de reclamant. Sudre apreciază că, în acest context, distincția dintre aplicabilitatea art. 3 și calificarea în speță drept tratament contrar art. 3 (aprecierea nivelului minim de gravitate) este „dizolvată”, iar constatarea existenței unui *risc real* de rele tratamente este în sine suficientă pentru ca îndepărtarea străinului să reprezinte o încălcare a art. 3 (Sudre et al. 2011, 140). Altfel spus, Sudre (citată și de Renucci) susține că, odată ce este stabilit că reclamantul riscă, la întoarcerea în țara de destinație, tratamente contrare art. 3, se va atrage și aplicabilitatea acestui articol, ceea ce face ca raportarea să se rezume în practică la existența riscului real.

O discuție este necesară. În hotărârea *Tomasi c. Franței*, o hotărâre ce ține de aplicabilitatea directă a Convenției, nu de mecanismele de protecție prin ricoșeu, Curtea stabilise că orice utilizare a forței fizice asupra unei persoane private de libertate atinge în sine „nivelul minim de gravitate” cerut pentru a se face aplicarea art. 3. În timp ce reclamantul susținea că a fost su-

pus la rele tratamente pe durata aflării în custodia poliției franceze, guvernul francez a apreciat că nu este întrunită condiția nivelului minim de gravitate pentru ca tratamentele să echivaleze cu încălcări ale art. 3 și că trebuie luate în considerare faptul că leziunile au fost ușoare, vârsta reclamantului (tânăr), starea sa bună de sănătate, faptul că acesta fusese suspectat de participare la un atac terorist etc. Curtea a respins aceste criterii, reținând că este suficient să ia în considerare certificatele și rapoartele medicale care atestă un număr mare de lovituri, precum și intensitatea lor, și că aceste două elemente sunt suficient de serioase pentru a califica tratamentul drept inuman și degradant (*Tomasi v. France* 1992, §114-§115). De la *Tomasi*, și în jurisprudența ulterioară în materie, pare a se fi renunțat și la criteriul „probei dincolo de orice îndoială rezonabilă” pe care îl aplica instanța de la Strasbourg pentru dovedirea re- lleur tratamente, fiind prezumat că acestea au existat în situația celor privați de libertate, dacă *statul* nu poate dovedi contrariul (Renucci 2009, 143-144).

Este dificil, însă, de extrapolat această extindere în garantarea art. 3 la situația celor care nu sunt privați de libertate (sau nu riscă privarea de liber- tate), pentru a afirma că instanța de la Strasbourg a renunțat sau va renunța complet la condiția nivelului minim de gravitate, sau că stabilirea riscului real este singurul criteriu avut în vedere de Curte în toate cazurile privitoare la aplicarea art. 3. Analizând jurisprudența ulterioară a Curții, condiția ca relele tratamente să fie de așa natură încât, pentru reclamantul în discuție, să echivaleze cu o încălcare a art. 3 al CEDO este în continuare invocată, chiar dacă nivelul minim de gravitate este, într-adevăr, „minim” – în mod similar în cauzele ce țin de aplicarea directă a Convenției și în cele în care protecția se acordă prin ricoșeu. Atunci când Curtea nu face referire expres la această condiție, îndeplinirea sa pare a se subînțelege.

Ceea ce este indiscutabil este faptul că aprecierea nivelului minim de gravitate se face în raport cu circumstanțele generale ale cazului, dar fără a se mai pune problema proporționalității (de exemplu, a pedepsei riscate față de natura faptei comise, cum a fost în *Soering*) ori a echilibrului just între inte- rese, a faptelor comise anterior de reclamant ori a conduitei sale generale (ceea ce nu înseamnă că ele nu pot fi luate în considerare în aprecierea riscu- lui real, cum a fost cazul în *Chahal*). În rest, nu poate fi trasă o concluzie pri- vitoare la eliminarea condiției ca tratamentele riscate să atingă un nivel mi-

nim de gravitate. Deși este posibil ca aceste condiții să se suprapună, să se implice reciproc, nu este și obligatoriu, iar Curtea poate avea în vedere considerente personale (de natură mai degrabă obiectivă) ale reclamantilor (vârstă, sex, stare de sănătate etc.) pentru a determina dacă tratamentele riscate ating limita fixată de art. 3. Acel *minim* de gravitate se adaptează permanent, „în armonie cu progresul societății” (Arai-Yokoi 2003, 387).

Indiferent dacă jurisprudența Curții va demonstra în viitor suprapunerea în vreun mod a celor două condiții sau renunțarea completă la necesitatea existenței unui nivel minim de gravitate a tratamentelor, statutul condiției existenței riscului real de tratamente contrare art. 3 este indiscutabil. În acest sens, Curtea realizează o apreciere a fiecărui caz în parte (inclusiv față de fiecare dintre reclamanti, atunci când există mai mulți în aceeași cauză) pentru a determina dacă există *riscul real* ca persoana să fie supusă unor tratamente interzise de art. 3, iar aprecierea existenței unui risc real trebuie să fie una *riguroasă* (*Saadi v. Italy* 2008, §128).

Pentru a exemplifica prin câteva hotărâri recente, în *J.K. și alții c. Suediei*, Curtea apreciază că deportarea reclamantilor în Irak nu ar încălca art. 3 al CEDO, nici în baza situației generale de violență din Irak, nici raportat la violențele și amenințările serioase ce au apărut în 2008. Aplicanții, o familie irakiană cu un copil, solicitaseră azil în Suedia în baza temerii de persecuție de către al-Qaeda. Soțul avusese o afacere încă din anii '90 la o tabără a armatei americane, doar cu clienți americani, și supraviețuise unei tentative de omor de către al-Qaeda, însă fusese spitalizat mai multe luni. Fratele său fusese răpit de către același grup ca pedeapsă pentru colaborarea aplicantului cu americanii. O bombă a fost plasată lângă casa acestuia și depistată, infractorul recunoscând că a fost plătit de al-Qaeda pentru a-i supraveghea pe aplicanți. Ulterior, familia s-a mutat în Siria pentru mai mulți ani, timp în care al-Qaeda le-a distrus locuința și stocurile de marfă. Atunci când familia a revenit la Bagdad în 2008, fiica soților a fost împușcată și omorâtă. Stocurile de marfă au fost atacate de mai multe ori, motiv pentru care soții, în 2011, au depus cerere de azil în Suedia (*J. K. and others v. Sweden* 2015, §6-§13). Curtea a decis că, în ciuda înrăutățirii situației generale în Irak de la ofensiva ISIS în nordul Irakului în iunie 2014, rapoartele internaționale în cauză nu au arătat motive pentru ca instanța europeană să se îndepărteze de la opinia

precedentă, conform căreia situația generală din Irak nu era atât de serioasă încât să cauzeze în sine o încălcare a art. 3 (*J. K. and others v. Sweden* 2015, §53-§55). Cât despre circumstanțele personale ale aplicanților, Curtea a afirmat că aceștia nu au oferit dovezi ale amenințărilor sau persecuției de către al-Qaeda după 2008 și, având în vedere că un ultim atac dovedit asupra acestora a avut loc în 2008, Curtea a concluzionat că *nu există dovezi suficiente* pentru stabilirea existenței unui *risc real* de a fi supuși unor tratamente contrare art. 3 al CEDO (*J. K. and others v. Sweden* 2015, §57-§59). Criteriile principale avute în vedere de Curte au fost încetarea raporturilor comerciale de către reclamant cu americanii în 2008, trecerea unei perioade îndelungate în care nu pot fi dovedite atacuri împotriva familiei (6-7 ani), precum și faptul că, după ultimul atac, unii membri ai familiei au mai locuit în Irak până în septembrie 2011 fără a putea fi dovedite alte amenințări în această perioadă (*J. K. and others v. Sweden* 2015, §60). Reclamanții au atacat hotărârea, solicitând deferirea cauzei către Marea Cameră a Curții. În 19 octombrie 2015, completul de 5 judecători ce urma să decidă asupra cererii a acceptat solicitarea, urmând ca Marea Cameră, în completul de 17 judecători, să reconsidere cazul. Audierea în fața Marii Camere a avut loc pe 24 februarie 2016, cauza fiind încă pendinte (înregistrarea audierii este disponibilă pe site-ul Curții Europene a Drepturilor Omului).

Într-o altă hotărâre recentă, Curtea reamintește principiile generale pentru atragerea răspunderii statului pentru încălcări ale art. 3 în ceea ce privește înlăturarea străinilor de pe teritoriu, menționând atât existența unui *risc real*, cât și nivelul minim de gravitate al tratamentelor. Pornind de la faptul că aprecierea în cauză vizează consecințele previzibile ale înlăturării persoanei către țara de destinație, care trebuie privite în lumina situației generale de acolo, dar și în funcție de circumstanțele personale ale applicantului, Curtea amintește că, „dacă existența unui *risc real* este stabilită, înlăturarea persoanei ar încălca în mod obligatoriu art. 3, indiferent dacă riscul provine de la o situație generală de violență, o caracteristică personală a applicantului ori o combinație a celor două”. Desigur, o situație generală de violență ar avea intensitatea necesară pentru a crea un altfel de *risc* doar „în cazurile cele mai extreme”, în care există un *risc real* de rele tratamente doar prin faptul că individul este expus la astfel de violență (*R.H. v. Sweden* 2015, §60). În spe-

ță, reclamanta susținea că, dacă ordinul de expulzare emis împotriva ei este pus în aplicare, ar fi supusă unui risc real fie de a fi ucisă de către unchii ei pentru refuzul de a se căsători forțat înainte de a fugi din Somalia, fie de a fi forțată să se căsătorească împotriva voinței sale la întoarcere. De asemenea, reclamanta a susținut că situația generală în Somalia era foarte gravă pentru femei, în special pentru cele care nu beneficiau de o rețea de protecție masculină, și că, în aceste condiții, ar risca să locuiască singură într-o tabără de refugiați, ceea ce ar expune-o unui pericol serios (*R.H. v. Sweden* 2015, §44). Curtea a analizat atât situația generală din orașul Mogadishu, unde reclamanta ar ajunge dacă ar fi deportată, dar și circumstanțele sale personale în această situație, și a decis, pe de o parte, că situația din Mogadishu nu se înășprise de la ultima evaluare a Curții în această privință (în septembrie 2013, în speța *K.A.B. c. Suediei*), astfel încât să indice că simpla prezență a unei persoane în acest spațiu creează riscul unei încălcări a art. 3 (*R.H. v. Sweden* 2015, §68), și, pe de altă parte, că există neconcordanțe semnificative în susținerile reclamantei, că afirmațiile sale privind experiențele personale și pericolele riscate nu par plauzibile și că nu există nicio bază pentru afirmația că reclamanta s-ar întoarce în Mogadishu în postura unei femei singure, cu toate riscurile pe care această situație le presupune. Curtea a avut în considerare, în acest sens, faptul că reclamanta păstrase legătura cu familia de origine, precum și faptul că aceasta avea familie în Mogadishu (un frate și câțiva unchi), așa că se poate considera că are acces atât la sprijinul familiei, cât și la o rețea de protecție masculină, și că nu s-a dovedit faptul că reclamanta ar fi nevoită să locuiască într-o tabără de refugiați (*R.H. v. Sweden* 2015, §73-§74). Așadar, Curtea a decis că deportarea reclamantei în Mogadishu, Somalia, nu ar reprezenta o încălcare a art. 3.

O altă cauză ce poate exemplifica modul în care Curtea apreciază existența riscului real o reprezintă *M.A. c. Elveției*. Reclamantul, cetățean iranian, participase activ la demonstrațiile împotriva regimului de la Teheran ce au urmat alegerilor prezidențiale din 2009, organizând demonstrații pașnice, distribuind materiale împotriva regimului acuzat de fraudarea alegerilor, documentând și distribuind materiale privitoare la reprimarea brutală a demonstrațiilor de către autoritățile de la Teheran. La ultima demonstrație la care a participat, în martie 2011, câțiva prieteni de-ai săi au fost arestați, și,

potrivit susținerilor reclamantului, torturați, astfel încât numele său și implicarea sa au fost aflate de către autoritățile represive. Fiind somat să apară în fața instanței pe 12 mai 2011, dar temându-se că va fi arestat pe loc, reclamantul nu s-a prezentat în instanță, așadar agenți ai serviciului secret au mers la casa lui și a părinților lui a doua zi pentru a-l aresta. Negăsindu-l, i-au arestat tatăl și au transmis reclamantului că tatăl său va rămâne în detenție până când acesta se va prezenta autorităților. Reclamantul a decis să fugă din țară în iunie 2011, ajungând ilegal în Elveția pe 26 iunie și solicitând azil în ziua imediat următoare. Pe 7 mai 2013 reclamantul a fost condamnat *in absentia* în Teheran la o sentință de 7 ani de închisoare și 70 de lovituri de bici. Cum autoritățile elvețiene îi respinseseră cererea de azil (invocând discrepanțe în declarațiile sale și contestând autenticitatea copiilor după documente relevante depuse de reclamant), trimiterea sa în Teheran ar fi relevat atât faptul că ieșise ilegal din Iran, ceea ce ar fi determinat arestarea sa imediată, cât și faptul că exista împotriva sa acea sentință excesivă și inumană, ce ar fi fost imediat pusă în executare (*M.A. v. Switzerland* 2014, §9, §42, §43). Curtea de la Strasbourg a reamintit că, pentru a determina dacă există un risc real și individual de rele tratamente, trebuie să examineze consecințele previzibile ale trimiterii reclamantului în țara de destinație, având în vedere condițiile generale de acolo și situația personală a reclamantului. De asemenea, Curtea a amintit că reclamantul este cel care trebuie să aducă dovezi care pot arăta că există motive suficiente pentru a crede că riscă tratamente contrare art. 3, dar că statul pârât trebuie să înlăture dubiile cu privire la aceste dovezi. Datorită situației speciale în care se găsesc adesea solicitanții de azil, este deseori necesar ca dubiul să opereze în favoarea acestora când se pune problema evaluării credibilității declarațiilor și documentelor prezentate de aceștia (*M.A. v. Switzerland* 2014 §54-§55). Curtea a apreciat că, din informațiile disponibile despre Iran, este evident comportamentul represiv al autorităților față de persoanele care participă la activități de opunere față de guvern sau privitoare la drepturile omului, și că oricine demonstrează sau se opune în orice alt mod autorităților de la Teheran poate fi expus riscului de a fi lipsit de libertate și supus torturii ori relelor tratamente. În sine, încălcările drepturilor omului în Iran nu dau naștere atragerii răspunderii statului-parte la Convenție pentru returnarea unei persoane în acel spațiu, dar, având în ve-

dere circumstanțele personale ale reclamantului, a cărui pedeapsă *in absentia* ar cauza suferințe de o gravitate suficientă pentru a echivala cu tortură în sensul art. 3, și existând riscul real ca această pedeapsă să fie executată (*M.A. v. Switzerland* 2014, §56-§58), Curtea a decis că trimiterea reclamantului în Iran ar reprezenta o încălcare a art. 3 al CEDO.

Într-o altă speță, *R.D. c. Franței* (2016), reclamanta, cetățean al statului Guinea, face parte dintr-o familie de confesiune musulmană, tatăl său fiind și imam. În 2010, reclamanta a început o relație sentimentală cu o persoană de confesiune creștină („X”), relație pe care nu a divulgat-o familiei, iar în 2012 „X” a cerut-o în căsătorie. Tatăl tinerei a refuzat să-și dea acordul pentru căsătorie și, împreună cu frații reclamantei, au amenințat-o cu moartea în caz că va continua relația. Tânăra a fugit de acasă și s-a căsătorit cu „X” în noiembrie 2012, când era însărcinată în 3 luni. În decembrie 2012, tatăl, frații și frații vitregi ai reclamantei au pătruns în casa în care locuiau soții, au bătut-o și au adus-o cu forța în casa familiei ei de origine. Poliția, alertată de sora reclamantei la cererea lui „X”, a găsit-o pe tânără legată de un copac. La spital, s-a dovedit că aceasta pierduse și sarcina. După ce a petrecut două luni în spital, tânăra s-a refugiat la un unchi al soțului său, la 800 de km de orașul în care locuise. Tatăl acesteia, care era un lider religios influent, a făcut ca „X” să fie arestat (ceea ce dovedește și lipsa posibilității ca soții să apeleze la autorități). Casa socrilor ei a fost devastată, iar când socrul ei a divulgat unde se afla și poliția a pornit spre casa unchiului lui „X”, reclamanta a fugit din țară. Ea a ajuns în Franța în februarie 2014. În Franța, tânăra a aflat de la câțiva conaționali că tatăl său se afla deja în această țară pentru a o găsi (*R.D. c. France* 2016, §6-§11). Cererea de azil în Franța a reclamantei a fost respinsă. Curtea, analizând atât situația generală din Guinea, cât și circumstanțele personale ale reclamantei, a stabilit că rapoartele internaționale în cauză denunță tratamentul femeilor în această țară, iar autoritățile de stat, potrivit aceluiași rapoarte, nu sunt în măsură să asigure protecția femeilor aflate în situația reclamantei. De asemenea, Curtea apreciază că reclamanta a dovedit suficient riscul la care este supusă, atât prin copia legalizată după certificatul de căsătorie, cât și prin două certificate medico-legale. Mai mult, este evident faptul că familia reclamantei dispunea de mijloacele necesare pentru a o găsi și în ipoteza în care se află departe de orașul de origine. Este

improbabil că trecerea timpului ar diminua riscul ca reclamanta să fie supusă relexelor tratamente. Pentru toate aceste motive, Curtea a decis că trimiterea reclamantei în Guinea ar supune-o unui risc real de tratamente contrare art. 3 al Convenției (*R.D. c. France* 2016, §38-§45) și a decis în favoarea sa.

Începând cu cauza *Soering*, Curtea a extins din ce în ce mai mult protecția acordată străinilor în cazul în care aceștia riscă încălcări ale Convenției care nu sunt direct imputabile statului-parte. Extinderea pornește de la instituirea unei forme de protecție indirectă („prin rigoșeu”) și continuă cu aplicarea față de îndepărtarea străinilor în alte state membre ale Consiliului Europei unde riscă tratamente contrare art. 3, lărgirea semnificației unor termeni relevanți, extinderea grupurilor de instituții și persoane care pot cauza riscul în cauză, anularea considerentelor privitoare la conduita anterioară a persoanei sau la pericolul pentru securitatea națională pe care aceasta îl poate reprezenta, relaxarea chestiunilor probatorii etc. Mai mult, Curtea a extins sfera de aplicare a acestei protecții dincolo de situația în care poate reprezenta o încălcare a CEDO returnarea unui individ într-un stat în care acesta riscă tortură ori pedepse sau tratamente inumane ori degradante (încălcări ale art. 3 al Convenției), la numeroase situații de posibile încălcări ale dreptului la viață (art. 2), dreptului la libertate și siguranță (art. 5), dreptului la un proces echitabil (art. 6), ori chiar dreptului la respectarea vieții private și de familie (art. 8). În orice caz, Curtea insistă asupra existenței unui risc real, pe care îl apreciază într-o manieră riguroasă.

4. Concluzii

Sistemul european de protecție a drepturilor omului este „un sistem hibrid”, ce „ezită între influențele continentale și influențele engleze în ceea ce privește *locul hotărârilor* pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului” (s.n.). Cu toate acestea, „prin fiecare hotărâre nouă, instanța indică, explică, extinde sfera drepturilor garantate, face aplicații concrete, condamnă statul pârât și se așteaptă ca acesta, împreună cu toate celelalte state semnatare, să nu mai repete actele sau omisiunile constatate” (Rizoiu 2011, XV). „Curtea consideră că, deși nu este obligată în mod formal să-și urmeze hotărârile anterioare, este în interesul securității juridice, al previzibilității și al

egalității în fața legii ca ea să nu se îndepărteze fără motive întemeiate de la precedentele stabilite prin hotărârile sale anterioare”, așa cum statuează instanța de la Strasbourg (*Chapman v. The United Kingdom* 2001, §70). Totuși, apreciem că, în contextul conflictelor din nordul Africii și Orientul Mijlociu din ultimele două decade, ar fi binevenită o reconsiderare a circumstanțelor în care Curtea oferă protecție, în sensul extinderii și mai mari a condițiilor în care această protecție poate fi obținută.

Chiar și așa, Curtea „a jucat și joacă în continuare un rol decisiv în protejarea drepturilor fundamentale ale migranților”, iar jurisprudența sa reprezintă „motorul principal al legislației Uniunii Europene în materie de azil și migrație” (Labayle and Bruycker 2012, 11), rol neîndeplinit de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, cel puțin până de curând. Dreptul primar al Uniunii conține deja un drept la azil și face adesea referire la respectarea CEDO. Deși Curtea Europeană a Drepturilor Omului încă nu are un „sprijin textual puternic” în materia azilului, ea „a trasat anumite «linii roșii» pe care statele membre nu le pot depăși, indiferent de context, asupra drepturilor inalienabile la viață și integritate fizică” (Labayle and Bruycker 2012, 11). De când a obținut competențe depline în chestiunea azilului, în 2009, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a avut o activitate destul de bogată în acest domeniu. Totuși, rolul Curții Europene a Drepturilor Omului a fost și este esențial în asigurarea unor forme de protecție a persoanelor ce solicită azil în state europene, în ciuda lipsei unor prevederi exprese pentru aceste persoane.

O atenție deosebită trebuie acordată chestiunii îndepărtării străinilor de pe teritoriul unui stat semnatar. Curtea și-a interpretat competența astfel încât să poată cuprinde situații de posibile încălcări ale unor drepturi și libertăți fundamentale prin trimiterea străinilor în state în care aceștia sunt supuși riscului respectivelor încălcări, și oferă și garanții procedurale în acest sens. Așadar, statele care sunt atât membre ale Uniunii Europene, cât și semnatare ale Convenției Europene a Drepturilor Omului trebuie să-și îndeplinească obligațiile asumate în fața ambelor mecanisme și să acorde o atenție deosebită modului în care gestionează solicitările și plângerile individuale cu a căror soluționare sunt însărcinate, fără a uita, în același timp, dincolo de litera legii, *spiritul* legii a cărei aplicare le incumbă – așa cum pare să procedeze, de cele mai multe ori, și Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Bibliografie:

- Arai-Yokoi, Yutaka. 2003. „Grading Scale of Degradation: Identifying the Threshold of Degrading Treatment or Punishment under Article 3 ECHR”. *Netherlands Quarterly of Human Rights* 21(3): 385-421. <http://www.corteidh.or.cr/tablas/r30903.pdf>.
- Cherubini, Francesco. 2015. *Asylum Law in the European Union*. New York: Routledge.
- Codrea, Codrin. 2015. „În fața unei omisiuni: jurisprudența Curții de la Strasbourg în lipsa consacării exprese a unui drept de azil în CEDO”. În *Conferința „160 de ani de învățământ juridic ieșean”*, coordonat de Tudorel Toader și Ioana Maria Costea, 311-316. București: Editura Hamangiu.
- Labayle, Henry și Philippe de Bruycker. 2012. *The Influence of ECJ and ECtHR case law on asylum and immigration. Study*. European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department C, Citizens' Rights and Constitutional Affairs. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/ join/2012/462438/IPOL-LIBE_ET\(2012\)462438\(SUM01\)_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462438/IPOL-LIBE_ET(2012)462438(SUM01)_EN.pdf).
- Miller, Sarah. 2009. „Revisiting Extraterritorial Jurisdiction: A Territorial Justification for Extraterritorial Jurisdiction under the European Convention”. *European Journal of International Law* 20(4): 1223-46. doi: 10.1093/ejil/chp078.
- Mole, Nuala și Catherine Meredith. 2010. *Asylum and the European Convention on Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Renucci, Jean François. 2005. *Introduction on the European Convention on Human Rights. The rights guaranteed and the protection mechanism*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Renucci, Jean François. 2009. *Tratat de drept european al drepturilor omului*. București: Editura Hamangiu.
- Rizoiu, Roxana. 2011. „Cuvânt înainte” la *Marile hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului*, de Frédéric Sudre, Jean-Pierre Marguénaud, Joël Andriantsimbazovina, Adeline Gouttenoire și Michel Levinet, XV-XVI. București: Rosetti Internațional.
- Sudre, Frédéric, Jean-Pierre Marguénaud, Joël Andriantsimbazovina, Adeline Gouttenoire și Michel Levinet. 2011. *Marile hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului*. București: Rosetti International.

Documente internaționale:

Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, Roma, 4 noiembrie 1950.

Convenția privind statutul refugiaților, Geneva, 28 iulie 1951.

Protocolul privind statutul refugiaților, New York, 31 ianuarie 1967.

Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene.

Convention and Protocol relating to the Status of Refugees. Introductory Note by the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva, decembrie 2010. <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html>.

Jurisprudență:

Affaire R.D. c. France, Arrêt, 16 iunie 2016.

Case of Soering v. The United Kingdom, Judgment, 07 iulie 1989.

Case of Cruz Varaz and others v. Sweden, Judgment, 20 martie 1991.

Case of Vilvarajah and others v. The United Kingdom, Judgment, 30 octombrie 1991.

Case of Tomasi v. France, Judgment, 27 august 1992.

Case of Chalal v. The United Kingdom, Judgment, 15 noiembrie 1996.

Case of Chapman v. The United Kingdom, Judgment, 18 ianuarie 2001.

Case of Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium, Judgment, 12 octombrie 2006.

Case of Saadi v. Italy, Judgment, 28 februarie 2008.

Case of M.A. v. Switzerland, Judgment, 18 noiembrie 2014.

Case of J.K. and others v. Sweden, Judgment, 4 iunie 2015.

Case of J.K. and others v. Sweden, Grand Chamber hearing, 24 februarie 2016.

Case of R.H. v. Sweden, Judgment, 10 septembrie 2015.